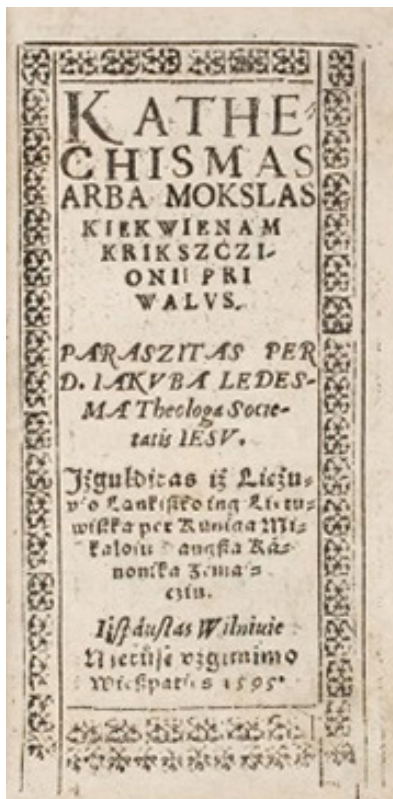

Mikalojaus Daukšos spaudai parengtos pirmosios lietuviškos knygos, išspausdintos Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje

Parengė Jurgis ŽELVYS

Šiomet sukanka 410 metų kaip Varniuose (Telšių r.) mirė katalikų kunigas, lietuviškos katalikiškos literatūros pradininkas ir pirmasis lietuviškų knygų Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje leidėjas Mikalojus Daukša (gimė tarp 1527–1538, mirė 1613). Jis yra ir vienas žymiausių gimtosios kalbos teisių gynėjų, lietuvių raštijos kūrėjas, padaręs didelę įtaką tolesnei lietuvių rašomosios kalbos raidai.

1595 m. Vilniuje buvo išleistas M. Daukšos iš lenkų į lietuvių kalbą išverstas Žemaičių vyskupijai

1595 m. Vilniuje išleisto M. Daukšos iš lenkų į lietuvių kalbą išversto Žemaičių vyskupijai skirto ispanų jėzuito Jokūbo Ledesmos „Katechizmo“ („Katechizmas, arba Mokslas, kiekvienam krikščioniui privalus“) titulinis lapas

Paminklo Mikalojui Daukšai ir Merkeliui Giedraičiui, stovinčio prie Žemaičių vyskupystės muziejaus Varniuose (Telšių r.), fragmentas. Skulptorius Arūnas Sakalauskas

skirtas ispanų jėzuito Jokūbo Ledesmos „Katechizmas“ („Katechizmas, arba Mokslas, kiekvienam krikščioniui privalus“). Šiame leidinyje kartu su katechizmu yra išspausdinta M. Daukšos parašyta prakalba bei dvi pirmosios katalikiškos lietuviškos giesmės. Vienas šio leidinio egzempliorius saugomas Vilniaus universiteto bibliotekoje (jis 2007 m. įtrauktas į UNESCO Lietuvos nacionalinį registrą „Pasaulio atmintis“).

Kitas lietuvių kalbos ir kultūros istorijai itin svarbus M. Daukšos darbas – 1599 m. Vilniaus Akademijos spaustuvėje 500 egz. tiražu išleista iš lenkų į lietuvių kalbą jo išversta ir Varniuose dar iki J. Ledesmos „Katechizmo“ lietuvių kalba išleidimo (1595 m.) spaudai parengta 630 puslapių apimties Vilniaus jėzuitų kolegijos rektoriaus Jokūbo Vujeko knyga – mažoji „Postilė“ („Postylla katolicka“). Aktualu, jog tai nėra pažodinis teksto vertimas – Mikalojus Daukša laikėsi laisvo tekstų vertimo principo, naudojo savitą, vaizdingą stilių, praturtintą lietuviškais naujadarais, kurių dalis vartojama iki šiol. Tai akcentuoja ir M. Daukšos kūrybos tyri-

1599 m. Vilniaus Akademijos spaustuveje išleistas M. Daukšos iš lenkų į lietuvių kalbą išverstos ir Varniuose spaudai parengtos Vilniaus jėzuitų kolegijos rektoriaus Jokūbo Vujeko knygos – mažosios „Postilės“ („Postylla katolicka“) titulinis lapas

nėtoja Dainora Pociūtė-Abukevičienė. Ji rašo, kad „Postilė“ buvo laisvas lenkiškos jėzuito Jokūbo Vujeko postilės vertimas, pasižymintis turtinga, raiškia lietuvių kalba ir rodantis ypatingus Daukšos, lietuvių literatūrinės kalbos kūrėjo, sugebėjimus. Versdamas ir plėtodamas pamokslus Daukša turėjo tik kai kuriuos pirmuosius lietuviškų tekstų ir knygų pavyzdžius, leistus Prūsijoje. Daukšai teko sukurti lietuviškos religinės katalikiškos leksikos pagrindus, iš visų senųjų raštų jo kalba išsiskiria sinonimų gausa, antikinės retorikos taisyklių taikymu, ypatinga pamokslų ritmika, abstrakčių sąvokų bei gyvosios kalbos derme. „Postilės“ turinys polemiskas, pamoksluose karštai kritikuojamos protestantų doktrinos ir ginami Katalikų bažnyčios papročiai bei tradicijos. Daukšos teigimu, jo pamokslų tikslas buvo „apginti tiesą prieš naujųjų laikų nemokėlius“.

Žemaičių vyskupas, kunigaistis, lietuvių raštijos vei-kėjas, paskatinęs parengti spaudai pirmąsias lietuviškas knygas, išleistas LDK, Merkelis Giedraitis (1536–1609). XVIII a. Dailininkas nežinomas

„Postilė“ – pamokslų rinkinys, interpretuojantis ir komentuojantis Naujojo Testamento Evangelijas. M. Daukšos spaudai parengtame 1599 m. leidinyje yra paskelbta iki šių dienų savo aktualumo neprarandanti jo lenkų kalba parašyta, tėvynainiams skirta „Prakalba į malonųjį skaitytoją“, kurioje jis išaukštino gimtąją kalbą, akcentavo jos svarbą tautos vienybės, valstybingumo, kultūrinio savitumo išlikimui, katalikybės idėjų skleidimui, pažymėjo, kad lietuvių kalba gali tapti viešo vartojimo ir rašto kalba. Prakalboje M. Daukša skaitytojus ragino rašyti lietuvių kalba, suformulavo tautos suverenumo sąvoką.

Postilėje yra išspausdinta ir lotynų kalba Mikalojaus Daukšos parašyta „Prakalba į Žemaičių vyskupą Merkelį Giedraitį“, kuris paskatino jį į lietuvių kalbą išversti ir spaudai parengti J. Ledesmos KATEKIZMĄ ir J. Vujeko POSTILĘ bei finansavo šių knygų išleidimą. 1609 m. M. Giedraičiui mirus, M. Daukša apie metus laiko ėjo Žemaičių vyskupijos administratoriaus pareigas.